

РИМ, КИТАЙ, ПАЛМИРА И КОПРИНАТА – ИКОНОМИКА И ПОЛИТИКА

Живко Жеков

ROME, CHINA, PALMYRA AND THE SILK – ECONOMICS AND POLITICS

Zhivko Zhekov

Abstract: The contacts between the Chinese and the Romans in Antiquity are indirect, but even in this form they have their economic and political dimensions. The Romans' connection with silk leads to a growing demand from their side of this expensive commodity, as a result of which the Roman Empire began to leak substantial funds. Emperors made targeted efforts to stop or at least limit this negative economic trend. In turn middlemen in this trade Arsacid Empire and its successor Sasanian Persia seek to maximize economic and political benefits from it. In the third century the most profitable of mediation in this trade proves Palmyra – a city which is part of the Roman Empire but maintains very lively contacts with the East. The rise and fall of Palmyra shows the doom of small political and economic actors who are trying to intervene in the struggle between the great powers.

Key words: Romans, Roman Empire, Palmyra, Persia, silk.

Търговията е един от въпросите, които винаги са вълнували хората. Международната търговия и в частност въпросът кой печели от нея, също е актуален за всяко общество както днес, така и в Античността. Пред този проблем се изправят и римляните през първите три века на империята, епоха, обозначавана в съвременната историография с термина *принципат*. Много римски интелектуалци разглеждат външната търговия като негативно явление, което е функция на традиционното за класическите антични общества схващане, че държавите следва да се самоиздържат и търговците по презумпция са лъжци и мошеници. Тези общества по традиция се опитват да ограничат вноса на луксозни стоки, който според техните разбирания източва икономиките им навън към техните врагове и ги прави по-слаби, защото ги приучават на чужди обичаи, изнежват и развращават морално. В не малка степен тези схващания се наблюдават и относно вноса на коприната в Римската империя, която

римляните наричат *sericum*, а страната, от която тя идва, *Serica* – с този термин те обозначават Китай и по-конкретно династия Хан.¹

Тук ще споменем само някои от негативните оценки, давани от представители на римския интелектуален елит относно вноса на коприна в империята. Известният римски писател, политик и военен – Плиний Стари пише: „Сега даже и мъжете не се срамуват да носят копринени дрехи, защото те са много по-леки и удобни в летните горещини. Колко са се отдалечили нашите нрави от онези времена, когато сме носели брони, сега и дрехите ни тежат.“² Авторът показва открито негативизма си към тези римляни, които носят дрехи от коприна. За него те са изнежени и не се придържат към обичаите на предците *mos maiorum*, спазването на които римляните винаги са издигали в култ.

Още по-крайна е оценката на философа Дион Хризостом. За него вносът на луксозни стоки е вреден, сред тях задължително следва да включим и коприната, въпреки че авторът не я посочва изрично (Bang 2009, 118–119). Според оратора този внос е фактически плащане на данък от страна на римляните на араби, вавилонци, индийци и др. Той поставя Римската империя в унизителна зависимост от нейните подчинени. Води до доброволно трансфериране на огромни суми към варварите и фактическо унизяване на римляните пред тях. Ако Римската империя продължи по този път, тя ще последва съдбата на меди, перси и македони, които също изграждат свои империи, но те губят своята мощ и са унищожени, когато самите те се оставят да станат жертва на жаждата за богатство и лукс. Римляните трябва да се освободят от тези пороци, ако искат да запазят своята империя.³ Тази реч принадлежи към кратките дискурси, съставяни от оратора през последните години от живота му, когато той се ползва с благоразположението на императорите Марк Улпий Траян и Публий Елий Адриан, което подсказва, че тя представя до голяма степен официалната римска позиция по тези проблеми.

Отношението на китайците към експорта на коприна също не е еднозначно. Династия Късна или Източна Хан, следвайки традиционната за китайците политика, се опитва с всички възможни средства да ограничи и износа на коприна и да го постави под свой пълен контрол (Lewis 2009, 127–128). Тази стока е разглеждана от китайците като стратегическа суровина, чрез използването на която те могат да сключват стратегически съюзи и да заплащат верността на своите съюзници (Bang 2009,

¹ Самите китайци римляните наричат – *Seres*.

² Plin., NH, XI, 78.

³ Dion Chrisos., Or., 79, 5–6.

106–107). Износът на коприна винаги е бил строго регламентиран и поставен под пълен контрол, докато империята е достатъчно силна да го осъществява практически. Отслабването на централната власт винаги води до повишаване на експорта, от което се възползват съседите на Китай, за да групат икономически дивиденди. Тази констатация, поставена в контекста на негативното римското отношение към вноса на коприна, показва, че де факто двете империи нямат интерес от разрастването на търговския стокооборот между тях, а напротив, те се стремят да го ограничат с всички възможни средства, защото той изсмуква техните финансови ресурси и следователно влияе деструктивно върху техните военни и икономически системи. Въпреки тези негативни настроения търговията продължава и се развива. Следователно има обективни икономически и политически фактори, които допринасят за този процес. В следващите редове ще се направи опит да се изведат някои от тях.

Търговията между Рим и Китай през Античността е индиректна. Тя се осъществява по няколко маршрута. Основният стокооборот се движи по т.нар. „Път на коприната“. Този търговски маршрут може да се проследи само в най-общи линии. Той не е постоянна пътна инфраструктура, а представлява поредица от условни трасета, които често се менят в зависимост от климатичните или политическите промени. Понякога съществуват паралелно няколко такива маршрута, намиращи се на десетки или стотици километри един от друг. Пътят на коприната условно преминава през пустинята Такламакан, оттам през Средна Азия и Месопотамия достига границите на Римската империя. Съществува още един търговски маршрут, при който част от коприната се транспортира по вода през Виетнам, Индия и Арабския полуостров към източните римски провинции. В съвременната историография се лансират хипотези, че част от коприната се транспортира и по северния маршрут, който минава северно от Аралско и Каспийско море.

Двата доказани маршрута – „Пътят на коприната“ и този по море през Индийския океан на римска територия – се събират в град Палмира, който през втората половина на II в. и първата половина на III в. се превръща в един от водещите търговски центрове в близост до Ефратския лимес на империята. Историята на този източен град е особено интересна, защото през третата четвърт на III в. неговият управляващ елит ще се опита да завладее контрола над източните римски провинции. Самочувствието и силата на палмирците се базират на техните доходи от транзитната търговия, която преминава през техните земи. Сред търговските стоки, преминаващи през Палмира, не малък приход носи и коприната

(Bang 2009, 119). Засилването на града през указания период в известна степен може да се свърже и с политическата ситуация в двете империи, разположени в началото и края на международната търговията с коприна през Античността.

През 184/5 г. сл. Хр. в Китай, управляван тогава от династията Къс-на или Източна Хан, избухва бунтът на „Жълтите кърпи“ – даоистка секта, която е разпространена главно в селата. Бунтът е сравнително бързо потушен, а неговите лидери ликвидирани, но въстанието продължава с по-ниска интензивност под формата на разбойнически селски отряди, които разграбват хинтерландите на градовете, с което де факто разрушават търговската инфраструктура и лишават империята от значителни данъчни постъпления. Тази ситуация отслабва имперския контрол върху регионите, което води до усилването на местните аристократични родове. Те овладяват регионалните властови институции и особено военните командвания. Тези военни лидери около 205 г. успяват да потушат окончателно селските бунтове, но между тях избухва борба за власт, която се изражда във военна анархия, продължила 15 години. Около 220 г. в Китай се формират три големи държави, които постоянно се борят за властта, което не спомага за политическата и икономическа стабилизация на страната. Отслабването на централната власт в последните десетилетия на II в. и анархията през първите две десетилетия на следващия III в. отслабват бюрократичния контрол върху търговията с коприна, което води до увеличаване на износа.

Ситуацията в Римската империя е малко по-стабилна, но там също се забелязват наченки на кризисни явления. През 197 г., след ожесточена почти четиригодишна война, на власт идва династията на Северите. Въпреки забелязващите се тенденции към стабилизация през управлението на нейния основател Спетимий Север – 193–211 г., при неговите наследници кризисните явления започват да се задълбочават. Те достигат своя пик в периода между 260 и 273 г., когато империята де факто се разпада на три отделни части – централна, под управлението на император Галиен, източна, под управлението на Септимий Оденат и неговата вдовица Зенобия, и западна, където се обособява т.нар. Галска империя.

В изворите не се откриват преки сведения, които да позволят търсенето на връзка между тези исторически процеси. В същото време съществуват редица косвени данни, които позволяват да се разсъждава в тази посока. Един от пресечните пунктове, където се събират всички тези тенденции, е Палмира. Град, разположен на границата между Рим и Аршакидска Партия, а впоследствие на наследилата я Сасанидска Персия. В

институционален план градът е издигнат в ранг колония точно от Септимий Север (Dig., L, 15, 1), което е безспорно доказателство за нарасналата му роля в римската провинциална организация, което вероятно е свързано с неговото забогатяване и превръщане в един от основните търговски пунктове в района на Ефратския лимес (Altheim 1943, 102). Интересна ремарка в тази посока е фактът, че родът на Септимий Оденат, бъдещият ректор на римския Изток, започва своето издигане точно през управлението на Северите.

Възходът на тази фамилия започва с Хайран, който вероятно се сражава на страната на Септимий Север във войната на последния за имперската власт. От благодарност Север дава на палмиреца римско гражданство и неговите наследници започват да носят номена Септимий, което показва, че тяхната фамилия е получила римско гражданство от император Септимий Север. Синът на Хайран продължава възхода на фамилията и получава сенаторски ранг, което го превръща в един от най-влиятелните аристократи в града и провинция Сирия. Той е включен в списъка на сенаторите вероятно за услуги, оказани на император Марк Аврелий Антонин Каракала по време на неговия източен поход или на наследилия го Марк Аврелий Антонин Хелеогабал. При условията на втората работна хипотеза маже да се приеме, че той оказва помощ на Юлия Меса, която фактически издига Хелеогабал за император във военните ѝ операции срещу узурпатора Макрин, който убива Каракала и се провъзгласява за император. Тези хипотези се базират на факта, че построяването на гробницата, от която произхожда надписът на Септимий Оденат, сиятелния сенатор, се датира около 225 г. Възходът на семейството продължава и през следващите десетилетия (Gawlikowski 1985, 252–258). През 251 г. в Палмира е издигната статуя на Септимий Хайран, син на Оденат, сиятелния сенатор, който успява да установи контрол над управлението на Палмира (Potter 1990, 388–390). В гръцкия текст на надписа той е титулуван екзарх на палмирците, а в тази на палмирски глава на палмираците, което показва, че Септимий Хайран е установил контрол над управлението на града, измествайки легитимните стратегии (Teixidor 2005, 192).

Ситуацията коренно се променя през 259/260 г., когато римските войски, командвани от император Публий Лициний Валериан, са обкръжени в Северна Месопотамия край град Едеса от войските на Сасанидите, командвани от Шапур I, и след кратка съпротива са принудени да капитулират. Тази военна кампания се развива в най-общи линии по следния начин. Персите обсаждат разположените в Северна Месопотамия римски крепости Кара и Едеса в опит да ликвидират последните римски

владения на изток от р. Ефрат. Император Валериан начело на легиони от цялата империя, според надписа от Персепополис – 70 000, от Германия, Реция, Йорк, Панония, Мизия, Истрия, Испания, Мавритания, Тракия, Витиния, Азия, Памфилия, Исаврия, Ликаония, Галатия, Ликия, Киликия, Кападокия, Фригия, Сирия, Йудея, Арабия, Лидия, Осроена, Месопотамия, тръгва, за да деблокира обсадените градове. С умели маневри сасанидските войски увличат противника навътре в Северна Месопотамия. В околностите на град Едеса (Сатала) римските войски, командвани от император Валериан, са обкръжени от сасанидските войски, командвани от Шапур I. Римските легиони правят опити да пробият персийското обкръжение, но те са неуспешни и император Валериан е принуден да капитулира (Potter 1990, 337–341). Основна вина, според античните автори, за катастрофалното поражение носи префекта на претория Макриан, един от най-доверените съветници на императора. Макриан отговаря за охраната на тила на настъпващите войски и тяхното снабдяване с продоволствие. Поражението е с невиджани мащаби. Персите пленяват цяла римска армия, включително и императора. Той заблуждава Валериан относно движението на персийските войски в тила на римляните, което се оказва фатално за римските войски. Персите успяват да прережат техните комуникации и останалите без храна и вода римляни са принудени да се предадат. В чест на удържаната победа персийският владетел приема титлата „шахиншах на Иран и Не-Иран“, декларирайки по този начин новата си политическа програма завладяването на римския запад (Kettenhofen 1982, 106–122).

Победителите разгръщат широко настъпление, опустошавайки източните римски провинции. Персийските войски нахлуват в Сирия и превземат метрополията на провинцията Антиохия. Развивайки своето настъпление, те нахлуват в Кападокия и отново завземат Цезарея. Персите продължават своето настъпление, навлизат в провинция Киликия и превземат град Тарс. Източните римски провинции са подложени на невиджани опустошения. Те са напълно разграбени, голяма част от градовете са разрушени, селата са опожарени, а населението е избито или отведено в плен (Zosim., I, 37). Множеството непогребани трупове довеждат до избухването на силна чумна епидемия, която също допълнително намалява човешкия потенциал на източните римски провинции (SHA, Vita Gall., 5, 2). М. Фулвий Макриан (Т. Fulvius Macrianus), префект на претория на император Валериан и главен виновник за римското поражение под Едеса, се провъзгласява за император. Той привлича на своя страна оцелелите източни войски, като им обещава двойно увеличаване

на заплатите от неговите лични средства. Узурпаторът обявява за съимператори двамата си синове Фулвий Юлий Макриан и Квиет (Zon., XII, 24). Макриан формира армия от оцелелите източни римски войски и под командването на своя легат Калист, наричан Балиста (Balista), я изпраща срещу персите. Новата римска армия спира настъплението на Шапур I, който е отблъснат от Емеса. Персийските войски са принудени да се изтеглят от Киликия (Zon., XII, 23; G. Syncell., p. 716 – Bonnae, 1828). Под натиска на римляните персите започват отстъпление към р. Ефрат. Вместо да преследва отстъпващите персийски войски Маркиан решава да настъпи на запад срещу Галиен.

В тази критична ситуация изгрява звездата на Септимий Оденат (II), който възглавява съпротивата на местното население срещу сасанидските войски (Potter 1990, 381–394). Септимий Оденат (Septimius Odaenathus) още в надписите от 258 г. е титулуван „светлейши консуляр“ и „господар на Палмира“ (Millar 1993, 165), което показва, че той още до битката при Едеса получава ранг на консуляр, най-висшия ранг в тогавашната римска аристократична йерархия, което автоматично го превръща една от най-влиятелните личности в провинция Сирия (Teixidor 2005, 195). Възходът на тази фамилия не следва да бъде отделян от просперитета и забогатяването на Палмира, именно на него те се опират в своя кариерен път в рамките на Римската империя, което е доказателство, че техният град е един от най-богатите и проспериращи градове в провинция Сирия и целия римски изток (Isaac 1990, 141–147).

Завръщащите се сасанидски войски, натоварени с плячка и командвани лично от Шапур I, при преминаването на р. Ефрат са изненадващо атакувани от палмирските войски, командвани от Оденат. Персите понасят значителни загуби, а палмирците им отнемат значителна част от плячката и харема на шаха.⁴ Фактически по този начин Оденат обявява война на Шапур I. Узурпаторът Макриан, заедно със сина си Макриан Младши, начело на 45-хилядна армия десантира на Балканския полуостров, но в Тракия те са пресрещнати от дунавските легиони, командвани от дукса на дунавските провинции Авреол и неговият легат Домициан. Дунавските легиони разгромяват източните легиони, а двамата Макриани баща и син загиват на бойното поле (SHA, Тут. trig., XIV; Zon., XII, 24). Оденат по заповед на Галиен започва война срещу резидиращите в Емеса претенденти за властта над източните римски провинции Калист Балиста и Квиет, по-малкия син на Маркиан. Един след друг източните римски градове, които признават властта на Квиет, започват да отпадат

⁴ SHA, Тут. trig., XV; Val. Duo., IV; I. Malala., XII; Zon., XII, 23; G. Syncell, p. 716.

от него и да преминават на страната на Оденат. Жителите на Емеса, където резидира Квиет, сами го екзекутират, а неговият префект на претория Калист, наричан Балиста, предава града на Оденат (Zon., XII, 24; Zosim., I, 39; G. Syncell, p. 716). Галиен назначава Оденат за командващ всички римски войски в Ориент *dux totius Orientis* (Potter 1990, 390–392). Оденат, в знак на уважение към император Галиен и признаване на неговия авторитет като върховен император, му изпраща пленените персийски сатрапи. Галиен използва този подарък като повод да отпразнува триумф над персите. В същото време отпразнуването на триумфа следва да демонстрира на всички, че Оденат е воювал под ауспициите на Галиен и следователно палмирският владетел е подчинен на римския император и се намира от институционална гледна точка в положението на негов легат (Teixidor 2005, 194–195).

Владетелят на Палмира Септимий Оденат II изгонва персите от Сирия и Кападокия. Той на практика поставя под свой контрол източната част на Римската империя. Настъплението на палмирските войски се разгръща на изток. Те настъпват на широк фронт срещу персите, изтласкват ги на изток от р. Ефрат. Навлизат в Северна Месопотамия, деблокират обсадената от сасанидските войски Едеса и отвоюват завладените от тях градове Нисибис и Кара. Оденат започва настъпление в Северна Месопотамия, командваните от него палмирски войски завземат крепостите Нисибис и Кара, които контролират южната част на Северна Месопотамия. През 262 г. палмирските войски продължават своето настъпление на изток и достигат околностите на Ктезифон, столицата на Шапур, и опожаряват нейните предградия в отговор на персийските грабежи в Сирия.⁵ Заради тези победи Галиен дава на Оденат титлата “*corrector totius Orientis*”, което на практика означава, че го признава за управител на всички източни провинции. Фактически Оденат става почти самостоятелен владетел на римския изток (Sommer 2008).

За тези успехи Галиен дава на Септимий Оденат титула император (IGRP, III, 1047), който се е превърнал в почетна титулатура, достъпна само за римските августи. Без да навлизаме в подробности относно следващите военни успехи на палмирците може да се каже, че до убийството на Оденат през 267 г. той контролира почти всички източни римски провинции, без Египет. През тази година палмирските войски, командвани от Септимий Оденат, предприемат ново настъпление срещу Сасанидите и отново достигат до Ктезифон. След този поход Оденат и най-големият му син се обявяват за владетели с титли, равни на сасанидския шах. Под

⁵ SHA, Gall. duo., X; Eutrop., IX, 10; Oros., VII, 22, 12.

фактическата власт на Оденат се намират провинциите Киликия, Сирия, Месопотамия, Финикия, Палестина и Арабия. Флота на готите и херулите от 500 кораба, идващи от Азовско море, навлиза в делтата на Дунав, съединява се с готите, обитаващи по тези земи, и се насочват на юг, опустошавайки Мизия и Тракия. Готите и херулите достигат до Тракийския Боспор, където са разбити от римските легиони. Готите и херулите отстъпват и с помощта на флота се прехвърлят в Мала Азия. Варварите разграбват Кизик и крайбрежните райони на провинция Азия. Септимий Оденат прекратява обсадата на Ктезифон и настъпва срещу готите в Мала Азия. По време на тази военна кампания в Едеса или Хераклея Понтийска, Септимий Оденат и синът му Херодиан/Херод са убити.⁶ Техният убиец Меоний (Meonius), който е племенник или братовчед на Оденат, се провъзглася за владетел на Палмира, но скоро е убит от собствените си войници (Teixidor 2005, 198). За владетел на Палмира е провъзгласен малолетният син Оденат, Валбаллат Атинодор (L. Iulius Aurelius Septimius Vaballathus Athenodorus – ILS, 8924) – 267 – 272 г. (Kienast 1990, 236–238), фактически управлява майка му, вдовицата на Оденат Zenobia Septimia/Зенобия (сирийското ѝ име е Bathzabbai) – 267 – 272 г. Зенобия е изразител на антиримски настроените кръгове в Палмира, които не са съгласни с проримската политика на Оденат II. Тя целенасочено разпространява легендата, че произхожда от династията на древните Птолемеи и е пряка потомка на Клеопатра VII Теа II (Teixidor 2005, 184–185).⁷ Този произход според нея ѝ дава права да претендира за властта над целия римски изток, като наследство от нейните предци Птолемеите, които са владели тези земи много преди римляните (Teixidor 2005, 205–207). Но нейните мегаломански властови амбиции не отговарят на военните възможности на Палмира (Zahran 2003, 27–29).

Зенобия се ограда с антиримски настроени представители на елинистическата полисна аристокрация, като философа Лонгин и християнския епископ Павел от Самосата (Zahran 2003, 17–21). Един от първите политически ходове на Зенобия, след като поема властта, е да сключи мир, а вероятно дори и съюз с персийския владетел Шапур I, което е рязка промяна в политиката на Палмира с ясно изразени антиримски тенденции (Teixidor 2005, 199–200). Император Галиен не може да не реагира на променената стратегическа ситуация на изток. Той изпраща на изток военна експедиция, командвана от префекта на претория Хераклиан, задачата на

⁶ SHA, Gall. duo. XIII; G. Syncell, p. 716.

⁷ Авторът прави опит да идентифицира бащата на Зенобия, който според него също принадлежи към управляващия елит в Палмира.

когото е да покори отново източните римски провинции или поне да принуди Зенобия да се върне в руслото на проримската политика. Походът на Хераклиан на изток завършва с неуспех, неговите войски са разбити от палмирците и той е принуден да се върне на запад (SHA, Gall. duo., XIII).

Нов етап от разгръщането на палмирската експанзия започва през 270 г., когато, използвайки отсъствието на префекта на Египет Проб, който се сражава с пиратите между Крит, Кипър и Родос (Strobel 1993, 261), палмирските войски окупират Египет (Zon., XII, 27; G. Syncell, p. 721). Завърналият се в Египет Проб разгромява палмирците и ги изтласква от Египет, но попада в засада и загива (SHA, v. Claud., XI; Zosim., I, 44). След неговата смърт палмирците отново завземат Египет. Палмирците настъпват и в Мала Азия, където завладяват Кападокия и Галатия, завземат и Анкира, но опитът им да завземат Витиния е отбит от местните римски гарнизони (Zosim., I, 50, 1). Фактичeskата владетелка на Палмира Септимия Зенобия се обявява за Августа (Teixidor 2005, 202–205).

Завладявайки Египет, палмирците превземат и втория по големина град в империята – Александрия, с което прекратяват снабдяването с египетско жито на Рим, защото то се изнася основно през Александрия. Политиката на Зенобия по обединяване на целия римски изток под нейна власт намира подкрепа сред редица много богати и влиятелни източни търговци, които са заинтересувани от съществуването на единно политическо и най-вече икономическо пространство в целия Преден Изток, което да благоприятства техните търговски операции. Един от тези търговци е М. Фирм, богат гражданин на Александрия и приближен на Зенобия, който вероятно ѝ оказва сериозно съдействие при превземането на Александрия от палмирските войски. Фирм е родом от Селевкия, той поддържа разклонена търговска мрежа из целия Преден Изток. Той често изпраща свои кораби с търговска цел в Индия, откъдето те внасят в източните римски провинции слонова кост и подправки. Фирм търгува с племената на блемиите, населяващи южните граници на римски Египет. Негови търговски кервани пътуват до вътрешността на Арабския полуостров, откъдето внасят тамян и други подправки. Търговските операции на Фирм из целия Преден Изток му позволяват да натрупа огромно състояние. Той често се хвалел, че може сам да издържа цяла армия (SHA, Firm., III, 1–3).

Император Аврелиан 270 – 275 г. не може да пренебрегне завладяването на източните римски провинции от Зенобия, но през първите две години от управлението си е зает с други проблеми. В началото на 272 г., след като стабилизира Дунавския лимес, той прехвърля римските легиони от Балканите в Мала Азия и започва офанзива срещу палмирците. Рим-

ските войски настъпват на широк фронт в Мала Азия. В битката край Тиана, град, разположен в южната част на провинция Кападокия, легионите, командвани от Аврелиан, разбиват войските на палмирците (Watson 1999, 71–72). Победителите развиват своето настъпление на изток и в нова битка в околностите на Антиохия, Аврелиан отново разбива палмирските войски, командвани от Забдас. Последната голяма полева битка от тази кампания е край град Емеса/Emesa. В нея отново краен победител излизат имперските войски, които разгромяват палмирците, командвани от Забдас (Watson 1999, 74–75). Настъпва моментът за решителна офанзива срещу центъра на бунтовниците. Аврелиан настъпва към Палмира от север, а Проб – от юг, начело на легионите, идващи от Египет. След като се съединява с войските на Проб, Аврелиан обсажда Палмира (SHA, v. Aurel., XXV – XXVI). Когато разбират, че падането на града е неизбежно, Вабаллат и Зенобия се опитват да избягат тайно при персите, но са настигнати и пленени от римската конница (SHA, v. Aurel., XXVIII; Zosim., I, 55, 2 – 3; G. Syncell, p. 721). Палмира е превзета през май/юни 272 г. (Watson 1999, 76–80). Няколко месеца по-късно градът въстава срещу римляните. Император Аврелиан реагира светкавично, легионите много бързо обсаждат Палмира и след непродължителна съпротива тя е превзета и унищожена (Teixidor 2005, 209). Градът никога повече не се възстановява.

Така един от най-богатите градове на провинция Сирия и римския Ориент е унищожен. Неговият разгром води до промяна на търговските маршрути и в частност на тези, свързани с търговията с коприна. Сасанидска Персия прави всичко възможно да наложи пълен контрол върху този стокооборот, който минава през нейна територия, което води до повишаване на цените за крайните покупатели римляните. Тези нови реалности водят до търсене на алтернативни търговски маршрути. По вода през Индийския океан и на север през причерноморските степи. Съдбата на Палмира е само един от епизодите, свързани с продължилата векове индиректна търговия с коприна между Рим и Китай, но тя е показателна как търговският успех и икономическият просперитет, базиран на него, могат да се капитализират във военни завоевания и политически аспирации за власт.

Извори:

Dion Chrysos: *Dionis Prusaensis quem uocant Chrysostomum quae exstant omnia*. Ed. Hans von Arnim. Berolini: Wedmannos, 1893–1896.

Eutrop: *Eutropi Breviarium ab urbe condita*. Ed. Carolus Wagener. Lipsiae, 1884.

G. Syncell: *Georgius Syncellus et Nicephorus CP. Opera*. Vol I. Bonnae: Weberi, 1828.

Malala: Ioannis Malalae Chronographia. Ed. J. Thun. Berlin–New York: Walter de Gruyter, 2000 / Corpus Fontium Historiae Byzantinae (CFHB) 35.

Oros: Pauli Orosii historiarum adversum paganos libri VII. Ed. Karl Zangemeister. Lipsiae: Teubneri, 1889.

Plin: C Plinii Secundi Naturalis Historia. Vol. I–V. Rec. D. Detlefsen. Berolini: Weidmannos, 1866–1873.

SHA: Scriptorum Historiae Augustae. Vol. I – II. Ed. Herman Peter. Lipsiae: Teubneri, 1884.

Zon: Ioannis Zonarae Epitome Historiarum. Ed. L. Dindorf. Vol. I – III. Lipsiae: Teubneri, 1868–1870.

Zosim: Zosimi comitis et exadvocati fisci Historia Nova. Ed. L. Mendelssohn. Lipsiae: Teubneri, 1887

Библиография

Altheim 1943: Altheim, Franz. Die Krise der alten Welt im 3. Jahrhundert n. Zw. und ihre Ursachen. Bd. 3. Götter und Kaiser. Berlin–Dahlem, 1943

Bang 2009: Bang, Peter Fibiger. Commanding and Consuming the World: Empire, Tribute, and Trade in Roman and Chinese History. – In: Rome and China: Comparative Perspectives on Ancient World Empires. Ed. W. Scheidel. Oxford, 2009, 100–120.

Gawlikowski 1985: Gawlikowski, Michał. Les Princes de Palmyre. – In: Syria, 62, 1985, 251–261.

Hartmann 2001: Hartmann, Udo. Das palmyrenische Teilreich. Stuttgart 2001.

Isaac 1990: Isaac, Benjamin. The Limits of Empire: The Roman Army in the East. Oxford, 1990.

Kettenhofen 1982: Kettenhofen, Erich. Die römisch-persischen Kriege des 3. Jahrhunderts n. Chr. nach der Inschrift Sahpuhrs I. an der Kaaba-ye Zartost. Wiesbaden, 1982.

Kienast 1990: Kienast, Dietmar. Römische Kaisertabelle: Grundzüge einer römischen Kaiserchronologie. Darmstadt, 1990.

Lewis 2009: Lewis, Mark Edward. Gifts Circulation and Charity in the Han and Roman Empires. – In: Rome and China: Comparative Perspectives on Ancient World Empires. Ed. W. Scheidel. Oxford, 2009, 121–136.

Millar 1993: Millar, Fergus. The Roman Near East, 31 BC – AD 337. Cambridge, Mass. – London, 1993.

Potter 1990: Potter, David. Prophecy and History in the Crisis of the Roman Empire. A Historical Commentary on the Thirteenth Sibylline Oracle. Oxford: Clarendon Press, 1990.

Sommer 2005: Sommer, Michael. Roms orientalische Steppengrenze. Palmyra–Edessa–Dura Europos–Hatra. Stuttgart 2005.

Sommer 2008: Sommer, Michael. Der Löwe von Tadmor. Palmyra und der unwahrscheinliche Aufstieg des Septimius Odaenathus. – In: *Historische Zeitschrift*, 287, 2008, 281–318.

Strobel 1993: Strobel, Karl. Das Imperium Romanum im 3. Jahrhundert. Modell einer historischen Krise? Zur Frage mentaler Strukturen breiterer Bevölkerungsschichten in der Zeit von Marc Aurel bis zum Ausgang des 3. Jh. n. Chr. Stuttgart, 1993.

Teixidor 2005: Teixidor, Javier. Palmyra in the third Century. – In: *A Journey to Palmyra: Collected Essays to Remember Delbert R. Hillers*. Ed. E. Cussini. Leiden – Boston: Brill, 2005, 181–226.

Watson 1999: Watson, Alaric. Aurelian and the Third Century. London – New York, 1999.

Wieber 2000: Wieber, Anja. Die Augusta aus der Wüste die palmyrenische Herrscherin Zenobia. – In: *Frauenwelten in der Antike. Geschlechterordnung und weibliche Lebenspraxis*. Hgg. T. Späth, B. Wagner-Hasel. Stuttgart 2000, 281–310.

Zahran 2003: Zahran, Yasmine. *Zenobia between reality and legend*. Oxford, 2003.